

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за заемане на научната длъжност професор
в професионално направление 2.1 Филология, научна специалност Български език
съгласно обява в ДВ р. 92/22.11.2022 г.

с кандидат Явор Ивов Милтенов, доцент в секцията по история на българския език в ИБЕ „Проф. Любомир Андрейчин“

Автор на становището (член на НЖ): проф. д. ф. н. Анна-Мария Тотоманова, СУ „Св. Климент Охридски“

Цялата научна биография на доц. д-р Явор Милтенов, който е и единственият кандидат в обявения конкурс, е свързана със секцията по история на езика в Института за български език, в който той постъпва през 2006 г. като изследовател, след което последователно заема длъжностите асистент и главен асистент, а през 2014 е избран за доцент в същата секция след представянето на хабилитационен труд, озаглавен „Златоструй: старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон. Текстологическо и извороведско изследване. София: Авалон, 2013. Този труд излиза само осем години след първата му монография „Диалозите на Псевдо-Кесарий в славянската ръкописна традиция“, София: Авалон, 2006, издадена на базата на защитения от него докторат в СУ“ Св. Климент Охридски“. С тази втора монография Явор Милтенов убедително затвърждава престижа си на млад, но утвърден учен старобългарист и медиевист с отлична филологическа подготовка и способности да се справя с изследването и издаването на знакови старобългарски паметници и колекции от текстове. Затова не е случайно че през 2022 г. той става носител на наградата Питагор на МОН като утвърден учен. Интересно е да се отбележи, че през цялото това време Я. Милтенов не изоставя задълженията си на библиотекар в Централната библиотека на БАН.

За настоящата процедура доц. Милтенов представя следните научни трудове, групирани според националните наукометрични показатели и Правилника на ИБЕ за длъжността професор: отпечатан хабилитационен труд; три студии и седемнайсет статии, като две от студиите и три от статиите са публикувани в издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация. Забелязаните цитирания са двайсет на брой. В хода на цялостната си научна кариера доц. Милтенов е участвал в 37 национални и международни конференции и семинари у нас и в чужбина и в общо деветнайсет национални научни и образователни проекта, пет от които продължават и сега, и е бил ръководител на пет други проекта.

Монографията „Слова от колекцията Златоструй с неизвестен гръцки източник“, София: Авалон, 2021, представена като хабилитационен труд за конкурса, продължава творческите му дирения върху състава и историята на създаването на колекцията Златоструй, на която е посветен и предишният му хабилитационен труд. Но докато в него А. Милтенов се спира на макросъстава на колекцията с оглед на произхода и превода на отделните текстове, които влизат в състава на пълната и кратката ѝ редакция, в новия си труд той се съсредоточава върху десет слова, за които не се открива гръцки източник. Книгата съдържа прецизно направени критически издания на всяко едно от словата, придружено с история на самия текст и неговото функциониране и извън Златоструя, като за целта авторът се е постарал да издири почти всички преписи на избраните текстове и с повечето от тях е работил *de visu*. Изработената от кандидата комплексна методология за представяне и изследване на

тези текстове, която вече се използва и от други изследователи, е един от основните методологически приноси на кандидата. А резултатите от нейното използване са повече от впечатляващи, защото той открива, че в Златоструй е съхранена преработка на *Поучение за спасението на душата*, приписвано на старобългарския писател Петър Черноризец, а стилистичните и езиковите характеристики на част от изследваните произведения позволяват да се допусне, че те вероятно са създадени от св. Климент Охридски или негови последователи. Вместо заключение авторът отново се спира на някои от характерните теми в слова и поучения, приписвани на този плодовит старобългарски писател, и заключава, че този подход може да бъде използван и в други изследвания.

Антологията Златоструй присъства и в голяма част от статиите и студиите на Милтенов. Изследователят се насочва към издирването и изследването на нови свидетели за функционирането ѝ в южнославянска и руска среда, открива, че части от устойчивите състави на пълната и кратката ѝ редакция са използвани за съставянето на нови колекции няколко века след нейното създаване и обръща специално внимание на най-често съпровождащите ги текстове от Симеоновите флорилегии. Наблюденията му върху процеса на компилацията на хомилетичния свод са обобщени в три последователни статии, които заслужават специално внимание: „A Note on the Adoption of the Byzantine Models in Medieval Bulgaria (9th-10th c.): The Case of the Chrysorrhoeas Collection“, „Щрихи от историята на българския Златен век: преводната литература в контекста на духовното присъединяване към византийската общност“, „Особености на рецепцията на византийското книжовно наследство в старобългарската преводна литература от IX-X в.“ В тях Милтенов стига до извода, че типологическите сходства в съставянето на Златоструя и други емблематични за Златния век сборници са резултат от последователно прилагана държавна културна политика за създаването на собствена книжовна традиция чрез усвояването и адаптирането на византийските образци и религиозната литература. За разлика от Византия обаче, където текстовете и антологиите са се копирали огледално и статично, подходът на българските книжовници е бил динамичен и изборът на текстовете е зависел от предназначението на сборника. Затова преводите на текстовете вероятно са се съхранявали поотделно, като в някои случаи от тях са се използвали само части (изрезки, гноми), които на свой ред са служели за съставянето на нови текстове. Според Милтенов очевидно още през X в. в столицата Преслав е имало достатъчно натрупан материал, който е бил използван вариативно за създаването на различни колекции.

Много характерно за изследователския почерк на доц. Милтенов е обръщането му към важни за старобългаристиката проблеми и теми, на които са посветени обширни публикации и издания, създавани още от зората на славистиката до наши дни. Според него въпреки огромното количество натрупана литература все още не са решени такива фундаментални проблеми като например въпросът за старобългарския канон, който в сравнение със сведенията за огромната книжовна продукция през X в. се състои от малко на брой паметници, произведени не в столицата, а в периферията на българската държава, както и проблемът с установяването на произхода и датирването на паметниците от канона. Изследователят твърди, че при липсата на конкретни данни в самите ръкописи е необходимо да се търсят нови методи и инструменти за хронологизирането и установяването на произхода им и възлага надежди на новите технологии. Спирайки се на преславската редакция на текстовете, доц. Милтенов се противопоставя на имплицитно налагащото се мнение, че книжовна дейност е имало само в столицата и евентуално в Охрид, и смята, че историческите и археологическите

сведения са достатъчни, за да се допусне съществуването на множество книжовни центрове и скриптории през X в., като според него преславско в определянето на паметниците и редакциите е просто синоним на източнобългарско. Особено приносна в това отношение е студията му за преславските маркери, в която той подчертава, че лексикалната вариативност не е само преславско явление и затова като маркер трябва да се използва и вариативността на морфосинтактично ниво. Преписвачът с неговите навици и грешки също е обект на изследванията на доц. Милтенев. Той не се страхува да установи, че някои от преписвачите на канона са били доста неопитни и неподготвени за възложените им задачи и по всяка вероятност не са знаели гръцки език, защото едни от най-типичните и многобройни преписвачески грешки се откриват при изписването на заемките. Той осъзнава, че езикът на каноничните паметници е резултат от взаимодействието между езика на оригинала и идиолекта на преписвача и неговите правописни навици и че затова класическият корпус е изключително нееднороден. Развитието на графиката и правописа според него не е сигурно основание за хронологизацията на паметниците, защото самото езиково развитие е сложен феномен – от една страна, едно и също езиково явление може да има различни резултати в диалектите на един и същ език, и от друга – те могат да се появяват в различно време. Затова той смята, че традиционно използваните диалектни маркери ъ>о, ж>ѡ, ж>о не са достатъчно надеждни. Съществен е и приносът на Милтенев за разкриването на историята на създаването на Зографското евангелие – той открива, че основният му преписвач е бил изключително опитен и школуван книжовник, работил в богато и престижно книжовно средище. Същият е редактирал и текста, като е оставил по полетата редица кирилски и глаголически глоси, и определено основната му графична система е била кирилицата. За пръв път от доц. Милтенев са изследвани и съпоставени двата пласта глаголически текст на добавените листове в Зографското евангелие, които идват от друг доста по-скромен книжовен център и са изписани от двама не така опитни преписвачи, като писачът на долния слой има по-издържан правопис от този, който е изписал горния. Във връзка с тези си занимания изследователят отново се връща към проблема за съжителството на глаголицата и кирилицата в ранната старобългарска епоха, като добавя към вече постигнатото наблюдения за използването и транслитерирането на глаголическите ръкописи и през следващите няколко века. Според него диграфията може да се дължи както на образованието на книжовника, така и на особения статут на глаголическите паметници, които са били престижни и много ценни, и затова тяхното използване, макар и затихващо, продължава до XV в.

В заключение мога да кажа, че Явор Милтенев е напълно изграден учен и изследовател на най-старото ни книжовно наследство с особен вкус към текстологията, графиката, техниката на преписване и съставяне на ръкописите. В представените за конкурса трудове той използва създаденото от нашите предшественици, за да достигне до нови смели и приносни заключения и да очертае нови хоризонти за собственото си развитие и развитието на научната област, която е избрал. Емблематична в това отношение е статията му, посветена на Франсис Томсън, която заедно с преклонението към учителя издава и възгледите на самия Милтенев за наложилата се през 90-те години на миналия век изследователска традиция, в която се вписва и той.

Въз основа на изложеното по-горе смятам, че кандидатурата на доц. д-р Явор Милтенов напълно отговаря на националните научни изисквания и Правилника на ИБЕ и като член на Научното жури убедено ще гласувам той да заеме академичната длъжност професор в секцията по история на българския език.

17.03.2023

/проф. д. ф.н. А. Тотоманова/